

М.Й. Штефан. – К. : Лабораторія друку Київського державного університету, 1969.

4. Фурса С.Я. Провадження у справах про встановлення фактів, що мають юридичне значення, у порядку цивільного судочинства [текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 «Цивільне право, сімейне право, цивільний процес, міжнародне приватне право» / С.Я. Фурса. – К., 1997. – 23 с.

5. Субъекты советского гражданского процессуального права [текст] / М.С. Шакарян. – М. : Всесоюзный юридический заочный институт, 1970. – 214 с.

6. Викут М.А. Правовое положение прокурора, предъявившего иск в интересах другого лица // Вопросы теории и практики прокурорского надзора. – Саратов, 1974. – С. 134–137.

7. Чечот Д.М. Участники гражданского процесса. – М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1960. – 189 с.

8. Окреме провадження : монографія / В.В. Комаров, Г.О. Світлична, І.В. Удальцова ; за ред. В.В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 312 с.

9. Аргунов А.В. Особое производство в гражданском процессуальном праве России и Франции : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15. – М., 2011. – 222 с.

УДК 347.9

Т. Дузінкевич,

аспірант кафедри цивільного права Юридичного інституту
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ДО СПРАВИ ТРЕТІХ ОСІБ, ЯКІ НЕ ЗАЯВЛЯЮТЬ САМОСТІЙНИХ ВИМОГ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Ч. 2 ст. 35 ЦПК України передбачено, що треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, можуть бути залучені до участі у справі також за клопотанням сторін, інших осіб, які беруть участь у справі. Якщо суд під час прийняття позовної заяви, здійснення провадження у справі до судового розгляду або під час судового розгляду справи встановить, що судові рішення може вплинути на права й обов'язки осіб, які не є стороною у справі, суд залучає таких осіб до участі у справі як третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору [1].

За буквального тлумачення даної норми суди часто не звертають увагу на ст. 36 ЦПК України, яка визначає порядок залучення до участі у справі або вступу до справи третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог. Ч. 3 ст. 36 передбачено, що суд лише повідомляє третю особу про справу, на-

правляє їй копію заяви про залучення третьої особи та роз'яснює її право заявити про свою участь у справі.

Тому суди часто залучають до справи третю особу без її згоди, порушуючи цим порядок, передбачений ЦПК України. Також треті особи часто зазначаються позивачем безпосередньо в позовній заяві, що також не передбачено нормами процесуального законодавства.

Питання залучення до справи третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору за ЦПК України, було предметом дослідження С.С. Бичкової, Ю.В. Білоусова, В.І. Бірюкова, С.В. Васильєва, Т.М. Кілічави, В.В. Комарова, О.А. Логвінова, Н.Л. Луців-Шумської, Л.А. Порєвої, П.І. Радченко, З.В. Ромовської, Н.Ю. Сакари, В.І. Тертишнікова, С.Я. Фурси, Ю.С. Червоного, С.І. Чернооченко, М.Й. Штефана, Н.Л. Шумської, О.Х. Юлдашева та ін-

ших учених, проте на даний час вона залишилася не вирішеною.

Метою даної статті є пошук оптимального механізму залучення до справи третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору.

Треті особи – це суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин, які вступають у розпочату провадженням справу для захисту особистих суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів [2, с. 48].

Треті особи за своєю юридичною заінтересованістю певною мірою близькі до правового становища сторін, проте метою участі третіх осіб є захист своїх прав, відмінних і не залежних від прав сторін. Тому захист прав, відмінних та не залежних від прав сторін, – основна функція інституту третіх осіб у цивільному судочинстві [3].

Як нами було зазначено, помилкою, яка дуже часто зустрічається в судовій практиці, є залучення третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, до справи без їх згоди.

Для виправлення ситуації, що склалася із третіми особами, З.В. Ромовська пропонує наступне:

1) щоб суд призначав строк для усунення недоліків позовної заяви, в якій зазначено ім'я третьої особи, оскільки позивач не має права наділяти когось цим процесуальним статусом;

2) щоб позивач, відповідач, які бажають залучити когось як третю особу, подавали суду окрему письмову заяву про це;

3) щоб потреба участі третьої особи в судовому процесі була належно обґрунтована;

4) щоб суд постановляв ухвалу про залучення певної особи як третьої лише за наявності її письмової згоди;

5) щоб суд забезпечував залучену ним третю особу копіями позовної заяви та долучених до неї документів [4, с. 103].

Щодо першого із цих пунктів С.С. Бичкова зазначає, що притягнення третіх осіб до участі у справі за позовною заявою цивільним процесуальним

законом не лише не передбачене, а й суперечить йому. Ст. 36 ЦПК України регламентує спеціальний порядок залучення третіх осіб – шляхом подання відповідної заяви. Тому вона також дотримується думки, що відповідно до ч. 2 ст. 36, ч. 4 ст. 119, ч. 1 ст. 121 ЦПК України суд має залишити без руху позовну заяву, якою позивач намагається притягти до участі у справі третю особу, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, а також пропонує виключити з ч. 2 ст. 127 ЦПК України фразу «а третій особі – копія позовної заяви» [5].

В.М. Кравчук та О.І. Угриновська говорять, що подання повідомлення про третю особу або заяви про залучення третьої особи є безумовною підставою для відкладення судового засідання. Тому питання про залучення третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог, доцільно вирішувати ще під час підготовки справи до розгляду. Суду слід з'ясувати коло осіб, які можуть бути третіми особами у справі, та запитувати із цього приводу сторін [6, с. 149]. Проте проведення попереднього судового засідання зараз не є обов'язковим, тому стадія підготовки справи до розгляду відбувається без з'ясування думки сторін, а залучення третіх осіб без самостійних вимог на подальших стадіях судового процесу може спричинити його затягування.

Ми також підтримуємо думку про неприпустимість залучення третьої особи до участі у справі без її згоди, проте вважаємо, що зазначення третьої особи в позовній заяві прискорює судовий розгляд справи, а також дозволяє третій особі вступити у процес якомога раніше, щоб мати більше можливостей для захисту своїх прав та інтересів. Тому ми пропонуємо ввести до цивільно-процесуального законодавства термін «пропонована третя особа».

Слово «пропонувати» означає «висловлювати кому-небудь якусь пропозицію, певне побажання з наміром залучити до чогось, запросити до участі в чомусь, а також ставити, давати

що-небудь на розгляд, вибір комусь» [7, с. 378-379].

Тому термін «пропонована третя особа» буде означати особу, яку бажать залучити до участі у справі в якості третьої особи, а також ту, якій суд запропонував взяти участь у справі в якості третьої особи, проте згоди на участь ще не отримав. Цей термін може стосуватися як третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, так і третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги, оскільки наперед передбачити бажання даної особи заявити про свої вимоги неможливо.

Ч. 3 ст. 35 ЦПК України передбачено, що треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, можуть бути залучені до участі у справі також за клопотанням сторін, інших осіб, які беруть участь у справі [1]. Проте даними діями сторони можуть лише запропонувати суду певну особу в якості третьої. Після цього суд знову ж має право лише запропонувати тій особі взяти участь у справі, а після отримання від неї письмової згоди – залучити її.

На це звертають увагу і З.В. Ромовська та Н.Л. Луців-Шумська, які зазначають, що в ухвалі суду замість категоричних слів «залучити до участі у справі» має бути зазначено інакше: «Запропонувати... взяти участь у справі... як третьої особи». Якщо адресат не відреагував на цю пропозицію протягом розумного строку, значить, він не прийняв її. Тому в подальших процесуальних документах його ім'я не може фігурувати як третя особа. Саме таке вирішення проблеми відповідатиме принципу добровільності, диспозитивності у здійсненні своїх процесуальних можливостей [8, с. 37].

Ми пропонуємо спростити процедуру залучення третьої особи без самостійних вимог до участі у справі. Для цього необхідно зробити наступне:

– надати позивачеві право зазначити пропоновану третю особу в позовній заяві;

– надати суду право визначати пропонованих третіх осіб за власною ініціативою;

– визначити порядок надання пропонованій третій особі копій позовної заяви з додатками та ухвал суду;

– закріпити, що пропонована третя особа може набути статусу третьої особи виключно за власною згодою на підставі ухвали суду;

– дозволити пропонованій третій особі заявити про свою участь особисто без необхідності подання письмової заяви.

Для цього необхідно внести наступні зміни до ЦПК України:

– ч. 2. ст. 35 викласти в такій редакції: «Якщо суд під час прийняття позовної заяви, здійснення провадження у справі до судового розгляду або під час судового розгляду справи встановить, що судові рішення може вплинути на права й обов'язки осіб, які не є стороною у справі, суд пропонує таким особам взяти участь у справі в якості третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору. Пропоновані треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору, можуть бути визначені також за клопотанням сторін, інших осіб, які беруть участь у справі, або вказані в позовній заяві»;

– ч. 2. ст. 36 викласти в такій редакції: «У заяві про визначення пропонованої третьої особи повинні бути зазначені ім'я (найменування) пропонованої третьої особи, місце її проживання (перебування) або місцезнаходження та підстави, з яких вона може бути залучена до участі у справі як третя особа»;

– ч. 3. ст. 36 викласти в такій редакції: «Суд повідомляє пропоновану третю особу про справу, направляє їй копію заяви про визначення пропонованої третьої особи і роз'яснює її право заявити про свою участь у справі. Копія заяви надсилається особам, які беруть участь у справі. Якщо від пропонованої третьої особи не надійшло повідомлення про згоду на участь у справі або вона не заявила про це особисто, справа розглядається без неї»;

– ч. 6. ст. 36 викласти в такій редакції: «З питання визначення пропонованої третьої особи, залучення або допуску до участі у справі третьої особи суд постановляє ухвалу»;

– ч. 1. ст. 120 викласти в такій редакції: «Позивач повинен додати до позовної заяви її копії та копії всіх документів, що додаються до неї, відповідно до кількості відповідачів і пропонованих третіх осіб»;

– ч. 2. ст. 127 викласти в такій редакції: «Одночасно з копією ухвали про відкриття провадження у справі відповідачу надсилається копія позовної заяви з копіями доданих до неї документів, а пропонованій третій особі – копія позовної заяви. Необхідність надсилання пропонованій третій особі копій доданих до позовної заяви документів вирішується судом».

Думаємо, що зобов'язання суду надавати всім пропонованим третім особам копії доданих до позовної заяви документів на стадії відкриття провадження у справі спричинило б його небажання визначати цих осіб за власною ініціативою. Тому вважаємо, що запропонована нами редакція ч. 2. ст. 127 ЦПК України сприятиме тому, що суд буде мати можливість відсилати копії доданих документів, які подав йому позивач, а у випадку необхідності зможе виготовити копії самостійно або надати їх третій особі вже після того, як вона вступить у справу.

Вважаємо, що під час визначення пропонованих третіх осіб більше значення повинно надаватися ініціативі суду, так як сторони справи можуть повідомити осіб, на права й обов'язки яких може вплинути рішення у справі, і самостійно. Тому заслуховування думки сторін із цього приводу не повинно бути обов'язковим, суд має право реалізувати дані повноваження відразу після прийняття рішення про відкриття провадження у справі.

Для захисту інтересів осіб, на права й обов'язки яких може вплинути рішення суду, та з метою недопущення

затягування процесу необхідно визначити пропонованих третіх осіб якомога раніше, за можливості – ще під час відкриття провадження у справі. Якщо ж у суду є сумніви щодо доцільності визначення особи пропонованою третьою особою, вважаємо, що це питання може бути вирішене й у попередньому судовому засіданні.

Пропоновані треті особи повинні мати можливість не лише ознайомитися з позовною заявою та матеріалами справи, а й сформулювати і висловити суду свою позицію щодо позовних вимог. І чим раніше вони це зроблять, тим оперативнішим буде судовий розгляд.

У випадку, коли суд визначив пропоновану третю особу в ухвалі про відкриття провадження у справі, вважаємо, що проведення попереднього судового засідання повинне бути обов'язковим. Це сприятиме правильному і швидкому вирішенню справи, оскільки надасть можливість суду уточнити позовні вимоги та заперечення проти позову, з'ясувати, які докази подано, та здійснити інші дії, передбачені ст. 130 ЦПК України. Тому попереднє судове засідання сприятиме більш оперативному вступу третьої особи у справу. Для цього пропонуємо викласти ч. 7 ст. 130 ЦПК України в наступній редакції: «Попереднє судове засідання не є обов'язковим, крім випадків, передбачених цим кодексом. Питання про необхідність його проведення вирішується суддею під час відкриття провадження у справі. У випадку визначення пропонованої третьої особи під час відкриття провадження у справі проведення попереднього судового засідання є обов'язковим».

Визначення пропонованої третьої особи має своєю метою проінформувати осіб, на права й обов'язки яких може вплинути рішення, про судову справу та спростити процедуру їх вступу у справу. Також важливим є визначення пропонованих третіх осіб якомога раніше.

Вважаємо, що запропоновані нами зміни нададуть змогу спростити процес залучення до справи третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, зменшити кількість порушень, які спричинені неправильним розумінням судами норм даного інституту.

Ключові слова: треті особи, залучення третіх осіб, пропоновані треті особи, визначення пропонованих третіх осіб.

Статтю присвячено вивченню механізму залучення до справи третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору. Автор пропонує спростити процедуру залучення третьої особи без самостійних вимог до участі у справі.

Стаття посвячена изучению механизма привлечения к делу третьих лиц, не заявляющих самостоятельных требований на предмет спора. Автор предлагает упростить процедуру привлечения третьего лица без самостоятельных требований к участию в деле.

This article is devoted to the study of the mechanism of bringing non-party interveners in the case. The author suggests to simplify the procedure of bringing the non-party interveners in the case.

Література

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.
2. Логінов О.А., Штефан О.О. Цивільний процес України : навч. посібник / О.А. Логінов, О.О. Штефан. – К. : Юрінком Інтер, 2012. – 368 с.
3. Курс цивільного процесу : підручник / В.В. Комаров, В.А. Бігун, В.В. Баранкова та ін. ; За ред. В.В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – 1352 с.
4. Цивільний процесуальний кодекс : наук.-практ. аналіз / З. Ромовська, Н. Шумська. – К. : ВД «Дакор», 2013. – 600 с.
5. Бичкова С.С. Порядок вступу в цивільну справу третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору / С.С. Бичкова // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2012. – № 5. – С. 91. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/ujrn/Soc_Gum/Noknivs/2012_5/bichkova.htm.
6. Кравчук В.М., Угриновська О.І. Науково-практичний коментар до Цивільного процесуального кодексу України. – 2-ге вид., перероб. і доп. / В.М. Кравчук, О.І. Угриновська. – Х. : Фактор, 2010. – 800 с.
7. Івченко А.О. Тлумачний словник української мови / А.О. Івченко. – Харків. : Фоліо, 2002. – 541 с.
8. Ромовська З.В., Луців-Шумська Н.Л. Треті особи без самостійної вимоги: проблеми теорії та практики / З.В. Ромовська, Н.Л. Луців-Шумська // Вісник Академії адвокатури України. – 2012. – № 1 (23). – С. 34–39.